

Aleksandra Achtelik

Miło mi panią poznać..., ale jak z "panią" pracować [O podręczniku B. Serafin, A. Achtelik: "Miło mi panią poznać. Język polski w sytuacjach komunikacyjnych", Katowice 2001, 2003]

Postscriptum nr 1(47), 39-44

2004

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aleksandra Ahtelik

**B. Serafin, A. Ahtelik: *Miło mi panią poznać. Język polski w sytuacjach komunikacyjnych.*
Katowice 2001, 2003.**

Miło mi panią poznać..., ale jak z „panią” pracować?

Książka *Miło mi panią poznać. Język polski w sytuacjach komunikacyjnych* powstała z myślą o cudzoziemcach, którzy po raz pierwszy stykają się z językiem polskim i chcą w krótkim czasie poznać podstawy gramatyki języka polskiego oraz umieć odnaleźć się w prostych sytuacjach komunikacyjnych. Podręcznik składa się z czterech części: dwudziestu jednostek tematycznych, z których każda zorganizowana jest wokół konkretnej sytuacji komunikacyjnej; tabel gramatycznych; klucza do ćwiczeń oraz tłumaczeń dialogów na język angielski, francuski, hiszpański, niemiecki, rosyjski (w kolejnym wydaniu dołączy do nich jeszcze tłumaczenie włoskie i duńskie). Całość została poprzedzona alfabetem oraz ćwiczeniami fonetycznymi¹. Książka, choć przeznaczona jest do pracy z nauczycielem, może także służyć jako samouczek².

¹ Szerzej na temat sposobu wprowadzenia poszczególnych głosek oraz ćwiczeń fonetycznych pisaliśmy w artykule dotyczącym koncepcji podręcznika. Por. A. Ahtelik, B. Serafin: *Miło mi panią poznać... – projekt podręcznika*. W: *Inne optyki. Nowe programy, nowe metody, nowe technologie w nauczaniu kultury polskiej i języka polskiego jako obcego*. Katowice 2001, s. 374.

² Pomocne tutaj stają się przekłady dialogów umieszczonych w poszczególnych jednostkach tematycznych na języki obce. Chcemy jednak zaznaczyć, że tzw. *Tłumaczenia dialogów* stają się także pomocne podczas pracy studenta z nauczycielem. Student może sprawdzić znaczenie poszczególnych słów lub całych zwro-

Do podręcznika nie zostały dołączone wskazówki metodyczne dla nauczycieli, choć metodyczne intencje autorskie znaleźć można we *Wstępie* poprzedzającym kolejne wydania. Pewną wskazówką dla nauczyciela może stać się układ podręcznika oraz preferowane podejście komunikacyjne³, którego podstawowym celem jest „osiągnięcie [przez studenta – A. A.] kompetencji komunikacyjnej, rozumianej jako umiejętność efektywnego porozumiewania się w sposób odpowiadający danej sytuacji”⁴.

Układ materiału zamieszczonego w podręczniku został podporządkowany wybranym sytuacjom komunikacyjnym. Poszczególne jednostki tematyczne, a znajduje się ich w podręczniku dwadzieścia, zostały rozplanowane wokół sytuacji życia codziennego, w których najczęściej cudzoziemiec znajduje się, odwiedzając po raz pierwszy Polskę. Stąd znalazły się wśród nich: *przedstawianie się i krótka prezentacja, zakupy w sklepie spożywczym i odzieżowym, rozmowa telefoniczna, zamawianie taksówki, pytania o godzinę, o drogę, wizyta u lekarza etc.* Zaproponowane tematy nakreślają przed nauczycielem podejmowaną problematykę zajęć, materiał leksykalny. Powalają na opanowanie przez studenta podstawowego słownictwa z zakresu *Ja i mój świat* oraz opanowania tzw. małej gramatyki języka polskiego.

Poszczególne jednostki tematyczne zostały zbudowane wokół stałej reguły: na początku znajduje się dialog, następnie ćwiczenia komunikacyjne mające na celu wprowadzenie i utrwalenie leksyki oraz materiału gramatycznego. Ponadto w większości jednostek na końcu każdej lekcji znajdują się tablice z ilustracjami grupujące nowe słownictwo związane z prezentowanym tematem. Stały schemat ułożenia materiału w poszczególnych jednostkach ułatwia pracę dydaktyczną.

Chcę zaznaczyć, że każda w ten sposób zbudowana jednostka tematyczna nie jest równoważna z jedną jednostką lekcyjną. Przy założeniu, że lekcja trwa 90 minut, w zależności od tematu przewidujemy, że jedna jednostka podręcznikowa dzieli się na dwa lub trzy spotkania z uczniem. Oczywiście, warunkowane to jest tempem pracy preferowanym przez nauczyciela. Wychodzimy z założenia, że nauczyciel pierwszą lekcję poświęci na ćwiczenia wpro-

tów w kontekście, co naszym zdaniem działa korzystnie na zapamiętywanie konkretnych struktur składniowych.

³ H. Komorowska. *Metodyka nauczania języków obcych*. Warszawa 2003, s. 27; A. Czechowska. *Kompetencja komunikacyjna w glottodydaktyce*. W: *Wrocławska dyskusja o języku polskim jako obcym. Materiały z międzynarodowej konferencji Stowarzyszenia „Bristol”*. Red. A. Dąbrowska. Wrocław 2004, s. 13-19.

⁴ H. Komorowska: *Metodyka nauczania...*, s. 27.

wadżące, których celem jest nakreślenie sytuacji komunikacyjnej, wprowadzenie podstawowej leksyki oraz struktur składniowych typowych dla danej sytuacji, zaś na drugim spotkaniu utrwali i poszerzy wcześniej poznany materiał i przede wszystkim zautomatyzuje umiejętności studenta, co prowadzić będzie do płynności jego samodzielnych wypowiedzi.

Materiały składające się na kolejne jednostki podręcznika stwarzają nauczycielowi możliwość rozpoczęcia lekcji od ćwiczeń przygotowujących do mówienia i polegających na wprowadzeniu nowego słownictwa poprzez odwołanie się do ilustracji z tablic umieszczonych na końcu każdej jednostki tematycznej. Zabieg taki pozwala na zarysowanie tematyki lekcji, wprowadzenie nowego słownictwa, które jest niezbędne do dalszej pracy. Ponadto wykorzystanie materiału ikonicznego z proponowanych przez nas tabel niejednokrotnie staje się przyczynkiem do tego, aby zapoznać studenta z polskimi realiami kulturowymi. Pojawiają się tutaj często autentyczne materiały w postaci druków urzędowych, pocztówek, biletów, kart telefonicznych etc. Ponadto zebrane ilustracje przybliżają wiedzę na temat polskiej kultury – w podręczniku zamieszczone zostały reprodukcje arcydzieł malarstwa polskiego, ikonki portretujące wybitnych przedstawicieli polskiej kultury, czy wreszcie zdjęcia polskich strojów ludowych i potraw świątecznych, etc.

Wykorzystując podczas zajęć materiał ikoniczny, od razu łączymy tutaj poznawanie i zapamiętywanie nowej leksyki z umiejętnością czytania, ponieważ na dole każdej tabeli z ilustracjami znajdują się podpisy prezentowanych przedmiotów.

Ilustracje w *Miło mi...* pojawiają się także zawsze w postaci rysunków równoległe z tekstem dialogu, który rozpoczyna każdą jednostkę tematyczną. Rysunki te obrazują sytuację zarysowaną w dialogu. Mają one pomóc w zrozumieniu całości komunikatu. Ponadto dają wiele możliwości nauczycielowi. Mogą bowiem stanowić punkt wyjścia do ćwiczeń w mówieniu lub pisaniu (tzw. ćwiczenia przedkomunikacyjne). Nauczyciel może poprosić studenta, by odpowiedział na pytanie: *co widzi? Co mówią przedstawione na ilustracji osoby...* Może także zastosować ćwiczenia polegające na pobudzaniu wyobraźni ucznia, np. co zdarzyło się wcześniej lub co nastąpi po wydarzeniach zobrazowanych na rysunku (tzw. wnioskowanie z obrazka). Ponadto do ilustracji można także powrócić w końcowym ogniwie lekcji i poprosić studentów, by wcielili się w role postaci przedstawionych na obrazku i stworzyli własne dialogi. Ćwiczenia te mogą mieć zarówno charakter ustny, jak i pisemny. Tego typu praca zapewne jest pomocna we wprowadzaniu i przećwiczeniu nowej leksyki, a także w zautomatyzowaniu typowych dla konkretnej sytuacji komunikacyjnej struktur składniowych. Ponad-

to otwiera przed studentem możliwość samodzielnego konstruowania wypowiedzi i wzbogacania jej o struktury wcześniej poznane.

W zależności od celów, którym mają służyć ilustracje, mogą one stanowić element wprowadzający do lekcji lub stać się ćwiczeniami podsumowującymi całość pracy. Stąd ilustracje w podręczniku stanowią równoważną część całości, a nie są tylko formą ozdobnika.

Następnie nauczyciel może wybrać dwie drogi pracy: bądź zdecyduje się na pracę z dialogiem, bądź stosując metodę krok po kroku, rozpocznie od ćwiczeń komunikacyjnych. Ćwiczenia w każdej jednostce podręcznika ułożone są gradacyjnie ze względu na stopień trudności. Nauczyciel może wykorzystać część z nich jako ćwiczenia wdrażające do tematu. Wszystkie ćwiczenia mają charakter komunikacyjny, czyli zawsze odzwierciedlają autentyczną komunikację (często mają formę minidialogów).

Polecenia do ćwiczeń zostały zamieszczone w dwóch językach: polskim i angielskim. Ponadto język medium pojawia się także w nazewnictwie metajęzykowym. Użycie języka medium tłumaczymy tym, że student przede wszystkim musi zrozumieć polecenie. Jednakże zakładamy, że podczas lekcji nauczyciel posługuje się tylko językiem polskim. Student w razie wątpliwości korzysta z tzw. tłumaczeń dialogów lub czyta polecenia w języku angielskim.

Każde ćwiczenie zostało ponadto poprzedzone wzorem, w którym sygnalizuje się poruszany problem gramatyczny. Jednakże to po stronie nauczyciela leży objaśnienie problematyki gramatycznej poprzez odwołanie się do materiału zebranego w tabelach gramatycznych. Proponowane przez nas ćwiczenia stwarzają zarówno możliwość poszerzenia kompetencji mówienia, pisania, jak i rozumienia tekstu pisanego (niejednokrotnie pojawiają się wspomniane teksty autentyczne, jak: menu, bilet kolejowy).

Zaznaczyć chcemy wyraźnie, że materiał w podręczniku zawsze podporządkowany jest sytuacji komunikacyjnej. Założyliśmy, że student zawsze więcej rozumie, aniżeli potrafi wyartykułować⁵, stąd nie stroniłyśmy od używania skrótów czy elips, starałyśmy się zawsze stosować jak najbardziej autentyczne typy pytań i odpowiedzi dla danej sytuacji komunikacyjnej. Oczywiście teksty zamieszczone w podręczniku są preparowane, ale starałyśmy się unikać sztuczności i pokazać język zbliżony do mowy potocznej.

⁵ Por. W. Martyniuk: *Autentyzm i autonomia w nauczaniu i uczeniu się języka obcego*. W: *Nauczanie języka polskiego jako obcego. Materiały z konferencji Grupy „Bristol”*. Red. W. T. Miodunka. Kraków 1997, s. 32-33.

Istotną rolę w podręczniku stanowią marginesy. Mogą one służyć oczywiście do zapisywania własnych notatek, ale przede wszystkim student odnajdzie tu ważne informacje gramatyczne, leksykalne, komunikacyjne oraz ćwiczenia fonetyczne. Na marginesach umieszczone zostały nie tylko pojedyncze słowa, które wprowadzone są w danej jednostce, ale także zwroty (oficjalne i nieoficjalne) typowe dla konkretnej sytuacji komunikacyjnej. Ma to być pomocne szczególnie podczas samodzielnej nauki lub powtórek.

Ważną rolę w procesie glottodydaktycznym stanowi nauczanie słownictwa. Jak wiadomo, częstą przyczyną problemów w komunikacji są braki leksykalne. Aby nie dopuścić do takiej sytuacji, starałyśmy się dać uczniowi korzystającemu z naszego podręcznika jak najwięcej okazji do poszerzania i utrwalania słownictwa. Jako że podręcznik jest silnie podporządkowany celom komunikacyjnym, materiał leksykalny pojawia się w kontekstach i w zakresie jak najbardziej charakterystycznym dla danej sytuacji komunikacyjnej. Jeśli nawet student popełni błąd gramatyczny, to istnieje znaczne prawdopodobieństwo, że dzięki użyciu słów właściwych w danej sytuacji jego intencja komunikacyjna zostanie zrozumiana⁶. Konstrukcja poszczególnych jednostek tematycznych pozwala nauczycielowi na zastosowanie trzech etapów nauczania słownictwa: ćwiczeń przedkomunikacyjnych (wprowadzanie nowej leksyki), utrwalania nowego słownictwa poprzez poszczególne ćwiczenia zamieszczone po dialogu oraz powtarzania i utrwalania poprzez pracę z dialogiem, wreszcie ćwiczenie kończące każdą jednostkę podręcznikową w postaci uproszczonego dialogu do uzupełnienia.

Praca z dialogiem polega zarówno na czytaniu tekstu (ćwiczenia artykulacyjne, intonacyjne), jak i aktywności ucznia zmierzającej do rozumienia tekstu pisanego. Po stronie nauczyciela leży prezentacja dialogu w postaci głośnego czytania oraz korekta ewentualnych błędów fonetycznych i intonacyjnych. Rozwinięciem dialogów mogą być ćwiczenia polegające na tworzeniu pytań związanych z tekstem i odpowiedzi na nie, szukaniu słów kluczowych, wokół których zorganizowany jest tekst.

Zaznaczyć pragniemy, że wszystkie lekcje mają charakter otwarty. W realizacji materiału podręcznikowego wiele zależy od inwencji nauczyciela, który może wzbogacać zajęcia własnymi pomocami, np. w postaci dodatkowych ćwiczeń komunikacyjnych i gramatycznych.

Poszczególne jednostki lekcyjne mają na celu przede wszystkim wykształcenie u studenta zdolności samodzielnego konstruowania wypowiedzi

⁶ H. Komorowska: *Metodyka nauczania...*, s. 115.

i w efekcie odniesienie sukcesu komunikacyjnego. Stąd wiele ćwiczeń otwartych jest na inwencję ze strony uczącego się.

Mamy nadzieję, że nasza książka jest atrakcyjnym materiałem dydaktycznym, który pomoże w nauce języka polskiego cudzoziemcom, a nauczycieli zainspiruje do tworzenia ciekawych projektów zajęć i strategii nauczania.

dr Aleksandra Achtelik – jest adiunktem w Zakładzie Teorii i Historii Kultury, współpracownikiem Szkoły Języka i Kultury Polskiej. Od 2002 roku kierownik Podyplomowych Studiów Kwalifikacyjnych Nauczania Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego. Autorka książki *Wenecja mityczna w polskiej literaturze XIX i XX wieku* (2002) oraz współautorka podręcznika do nauki języka polskiego jako obcego pt. *Miło mi panią poznać. Język polski w sytuacjach komunikacyjnych* (Katowice 2001, 2003). Prowadziła wykłady gościnne na Uniwersytecie w Mińsku (Białoruś), w Halle (Niemcy) i w Neapolu (Włochy).